Etevan kuntayhtymän kirjallinen asiantuntijalausunto HE 241/2020 lausuntopyyntöön

HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

Uusi sote-lakiluonnos on Etevan, Vaalijalan ja Kårkullan kuntayhtymien ja sen asiakkaiden perusoikeuksien (Perustuslain 6 §) ja yhdenvertaisuuden (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325 8 § ja 15 §) turvaamisen kannalta ongelmallinen. Lakiluonnos lähtee siitä, että erityishuoltopiirit siirtyvät varoineen, velkoineen ja sitoumuksineen sote-maakuntiin 1.1.2023, tässä lakiesityksessä mitään muuta ei asiasta säädetä. Riskinä on, että erityishuollon julkinen palvelutoiminta jää huomioimatta tässä kokonaisuudessa. Nykyisten erityispalvelujen pirstoutuminen hyvinvointialueisiin vaarantaisi kehitysvammaisten ja muita erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden palveluketjun, integraation ja palvelujen moniammatillisen erityisosaamisen. Nyt lausuttavana oleva Sote-laki paketti keskittyy maakunnalliseen ja Uudellamaalla erillisratkaisuna maakuntaa pienempään alueellisen integraation edistämiseen

Eteva, Vaalijala ja Kårkulla ovat Suomen suurimmat erityishuoltopiirit, jotka tuottavat palveluja erityistä tukea tarvitseville ihmisille. Toimintamme on valtakunnallista. Etevan, Vaalijalan ja Kårkullan ylimaakunnallinen palvelutoiminta merkitsee tällä hetkellä yli 3 400 työpaikkaa, joten kysymys on myös aluepoliittinen. Asia on huomioitava sote-uudistuksen vaikutusarviossa.

Näillä organisaatioilla on toimiva erityispalvelujen kokonaisuus, johon kuuluu tutkimus, kuntoutus ja kriisipalvelut, sekä vaativat asumispalvelut, jotka kaikki tarvitsevat onnistuakseen moniammatillisia asiantuntijapalveluita. Tätä kokonaisuutta ei tule pirstoa moneen hyvinvointialueeseen. Erityisten sosiaali- ja terveyspalvelujen julkinen tuottaminen edellyttää pääsääntöisesti maakuntien välistä yhteistyötä samalla tavalla kuin erikoissairaanhoito. Erityishuollon vaativan tason kriisi-tutkimus-, kuntoutus- ja vaativien asumispalveluiden, sekä henkilöstön erityisosaaminen vaativat erityisosaamista, sen keskittämistä sekä riittävän laajaa väestöpohjaa. Esimerkiksi Itä-Uudellamaalla tai Päijät-Hämeessä ei ole riittävää asiakaspohjaa vaativan tason kustannustehokkaalle erityishuollolle. Lait jättävät avoimeksi, miten uudistuksessa turvataan kehitysvamma-alan erityisosaaminen muutostilanteessa

Valtioneuvoston asetuksen (1045/2008) mukaan erityishuoltopiireihin on koottu erityishuollon erityisosaaminen maakunta tai ylimaakunnalliselle tasolle. Erityishuollon pirstominen ja uudelleen rakentaminen moneen hyvinvointialueeseen ei voi tukea vahvempaa järjestämistä, leveämpiä hartioita, kuin nykyisellään.

Yhteistyöalueen yhteistyösopimus neljän vuoden välein ei ole riittävän vakaa pohja pitkäjänteiselle palvelujen kehittämiselle. Nykyiset palvelumme kriisi, tutkimus ja kuntoutuspalvelut, sekä vaativa asuminen ovat erikoissairaanhoitoon rinnastettava.

Hallituksen esitys tunnistaa tarpeen mutta ei tarjoa ratkaisua

HE (241/2020) § 7 mahdollistaisi säätää erityislainsäädännöllä tehtävien kokoamisesta yhdelle tai useammalle hyvinvointialueelle, jos se olisi välttämätöntä palvelujen laadun ja saatavuuden parantamiseksi, riittävien henkilöstö- ja muiden voimavarojen tai tehtävässä tarvittavan erityisasiantuntemuksen turvaamiseksi taikka muusta vastaavasta ja perustellusta syystä.

HE (241/2020) mukaan keskitettäviä palveluja tarvittaisiin tietyissä tilanteissa myös jatkossa ja että erityisosaamisen turvaamiseksi hyvinvointialueet voisivat sopia yhteistyösopimuksessa tiettyjen erityispalvelujen keskittämisestä. **Nykyisten erityishuoltopiirien kuntayhtymien osaamista voitaisiin hyödyntää jatkossa keskittämällä** erityispalveluja yhteistyöalueilla niille hyvinvointialueille, joissa näitä palveluja nykyisin antavat erityishuoltopiirien toimintayksiköt sijaitsevat. Tällöin muut yhteistyöalueen hyvinvointialueet hankkisivat kyseiset erityispalvelut niitä tuottavalta hyvinvointialueelta. Tämä voitaisiin toteuttaa hyvinvointikuntayhtymänä.

Sote-lakiluonnokseen tarvittavat muutokset

Lakiluonnos tulee **ensisijaisesti** korjata siten, että julkiset erityishuollon ylimaakunnalliset palvelutuottajat voivat olla jatkossa hyvinvointiyhtymiä. Hyvinvointikuntayhtymä on lakiluonnoksessa esitetty pysyvän yhteistyön organisaatio.

Laki sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaanpanosta

57 § *Vaalijalan, Etevan ja Eskoon kuntayhtymien toiminnan **JATKAMINEN** (ei jakaminen kuten nyt esityksessä on).*

Laki hyvinvointialueesta

58 § Hyvinvointiyhtymä

Hyvinvointiyhtymä perustetaan hyvinvointialueiden välisellä aluevaltuustojen hyväksymällä sopimuksella (perussopimus). Hyvinvointiyhtymän nimessä tulee olla sana hyvinvointiyhtymä.

Hyvinvointiyhtymä on oikeushenkilö, joka voi hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä käyttää puhevaltaa tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa.

Hyvinvointiyhtymälle ei voida siirtää järjestämisvastuuta.

POISTETAAN: *Hyvinvointiyhtymän tehtävinä voi olla vain sen jäsenenä olevien hyvinvointialueiden toimialaan kuuluvien tehtävien tukipalvelujen tuottamiseen liittyviä tehtäviä.*

Aiemmin lausuttua ja korjattavaksi esitettyä

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki
§ 34 hyvinvointialuiden yhteistyösopimus, tulisi 15 momentissa huomioida vaativan tason sosiaalihuolto erikoisterveydenhuollon kohtien tapaan

Voimaanpanolaki
§ 6 Uudenmaan hyvinvointialueet ovat väestörakenteeltaan, maantieteeltään ja olemassa olevalla palveluverkollaan hyvin erilaisia. Uudellamaalla on integroitu suuria terveydenhuollon ja sosiaalitoimen kokonaisuuksia loogisiksi kokonaisuuksiksi. Nyt esitetty jako asettaa erityistä tukea tarvitsevat ihmiset eriarvoiseen asemaan. Itä-Uudellamaalla ei ole volyymiä ja kantokykyä järjestää erityistä tukea tarvitsevien/kehitysvammaisten erityishuoltoa, lakien edellyttämällä tavalla.

Muuta huomioitavaa sote-lainsäädännössä

Nykyisitä kuntayhtymistä muodostettaisiin hyvinvointiyhtymiä, joilla on oikeus tuottaa julkisia sosiaali- ja terveyspalveluja valtakunnallisesti. Muut tarvittavat lainsäädännön pykälät kirjoitettaisiin näiden periaatteiden mukaan. Sosiaalihuollon keskittämisasetuksessa määriteltäisiin erikseen keskitettävät palvelut.

Sote 100:n yhteydessä muutettavissa substanssilaeissa tulee olla pykälät julkisina sosiaali- ja terveyspalveluina tuotettavista moniammatillisesta vaativasta kuntoutuksesta laitos- ja avopalveluna

erityistä tukea tarvitseville henkilöille yhtenä hyvinvointiyhtymien palveluista. Tiedossa oleva lainsäädännönvalmistelu (mukaan lukien vammaispalvelulakiluonnos) ei tällaisia palveluja sisällä. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (23.6.1977/519) mahdollistaa nämä palvelut tällä hetkellä kehitysvammaisten lisäksi myös erityistä tukea tarvitseville henkilöille.

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen lainsäädäntöön sekä eräihin muihin lakeihin tehtävistä muutoksista sote-uudistuksesta johtuen (Sote100) julkaistiin 1.2.2021. Tässä kokonaisuudessa lakiluonnos kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta perustuu lähtökohdalle, jossa erityishuoltopiirin kuntayhtymän vastuu on muutettu kategorisesti hyvinvointialueille.

Tämä muutos ei ole yksistään riittävä poistamaan edellä esitettyjä perustuslaillisia sekä yhdenvertaisuusperusteisia huolia. Muutos tässä muodossaan poistaisi osan valvontaviranomaissääntelystä. Kehitysvammaisen henkilön oikeusturvakeinot jäävät myös vielä osin avoimeksi koska kuntalain viittauksia vastaavia maakuntalainsäädöksiä ei vielä ole.

Lakiluonnokset jättävät avoimeksi tahdosta riippumattoman erityishuollon tutkimuksiin määräämisessä sen mihin asiakas tosiallisesti ohjataan. Kaikilla hyvinvointialueilla ei ole omaa virkavastuullista tutkimusyksikköä ja määrääminen toiselle alueelle edellyttäisi ennakoivaa hyvinvointivointialuiden keskinäistä sopimista asiassa. Tämä vaatisi edellä kuvattua keskittämissääntelyä palveluiden jatkuvuuden ja asiakkaan oikeusturvan turvaamiseksi.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta ei myöskään pidä sisällään pykäliä julkisina sosiaali- ja terveyspalveluina tuotettavista moniammatillisesta vaativasta kuntoutuksesta laitos- ja avopalveluna erityistä tukea tarvitseville henkilöille yhtenä hyvinvointiyhtymien palveluista.

Mäntsälässä 11.2.2021

Marika Metsähonkala
toimitusjohtaja
Eteva kuntayhtymä

Kalle Eklund
hallintopäällikkö, erityishuollon johtoryhmän
puheenjohtaja
Eteva kuntayhtymä